

Bohumír Němec

Páni z Hradce jako držitelé velhartického panství

Páni z Velhartic měli své rodové sídlo v západních Čechách na stejnojmenném hradě, který založili v první polovině 14. století. Toto velhartické zboží získali na dobu delší než půl století páni z Hradce, jeden z neimocnějších českých panských rodů, mající své majetky především v českomoravském pohraničí (Jindřichohradecko a Telčsko).

Po r. 1390 došlo k dvěma sňatkům mezi příslušníky rodu pánů z Hradce, bratranci Janem starším (+ 1417) a Menhartem (+ koJem 1393) s jedinými dědičkami rodu z Velhartic, sestrami Kateřinou a Annou. Rod z Velhartic vymřel v mužské linii po roce 1387 jejich otcem Janem.

Celá tato záležitost se začala vyvíjet již na počátku osmdesátých let 14. století, kdy hrad Velhartice obsadil rytíř Hertvík Dagenberg z Weissensteinu. Při této příležitosti zajal i jednu ze sester z Velhartic, Annu. Do celého problému byl zainteresován Oldřich I. z Rožmberka (+ 1390) jako obhájce (straník) poškozeného rodu. V roce 1387 došlo k vyřešení vleklého sporu, zmíněný Hertvík měl za finanční náhradu vydat hrad Velhartice a zajatou Annu.

Jak je již uvedeno výše, po těchto událostech umírá Jan, poslední mužský člen rodu z Velhartic. Dle závěti zastávce velhartického rodu Oldřicha I. z Rožmberka měl jeho syn Jindřich III. z Rožmberka (+ 1412) zajistit sňatky sester z Velhartic s pány z Hradce.

Kateřina, dedička jedné poloviny Velhartic, byla provdána za Jana staršího z Hradce. Jan získal v roce 1396 celé velhartické dědictví. Tehdy se stal hrad občasným sídlem svého nového majitele. V držení této větve pánů z Hradce zůstaly Velhartice až do roku 1453, kdy zemřel Janův vnuk Oldřich z Hradce a Zdeněk ze Šternberka, poručník jeho nezletilých sirotek, prodal majetek Děpoldu z Rýzmburka. V době anarchie za husitských válek a tedy za života Janova syna Menharta z Hradce na Velharticích (+ 1449), nejvyššího purkrabího pražského, byly na Velharticích uschovány korunovační klenoty. Jako odpůrce zemského správce Jiřího z Poděbrad se Menhart dostal do jeho zajetí, byl vězněn na Poděbradech a krátce po propuštění ze zajetí zemřel. Tento Menhart patří k největším osobnostem své doby a řadí se také k nejvýznamnějším členům Hradeckého rodu.

Anna, mladší ze sester a dedička druhé poloviny Velhartic byla provdána za Menharta z Hradce. Po jeho brzké smrti uzavřela ještě další dva sňatky. Jejím druhým manželem byl Václav z Vartemberka z veselské větve, příbuzný Elišky z Vartemberka (matky zmíněného Jindřicha III. z Rožmberka). Třetí manželství uzavřela s Hynkem starším z Náchoda a Adršbachu. Nejdůležitější je ovšem skutečnost, že v důsledku majetkových transakcí, v nichž figuroval Jindřich III. z Rožmberka, získal v roce 1396 celé velhartické dědictví její švagr Jan starší z Hradce, jak již bylo uvedeno.

Vymřením velhartické větve pánů z Hradce se jejich veškerý majetek dostává (Velhartice byly prodány) do držení jiné rodové větve, jmenovitě Jindřicha IV. z Hradce (+ 1507), jediného syna Jana z Telče (+ 1452). To je zajímavý moment historie v předchozích generacích hojně rozvedeného rodu, protože jmenovaný Jindřich IV. byl v této době jediným žijícím mužským příslušníkem rodu.

Doporučená literatura:

R. Bačkovský, Bývalá česká šlechta, Praha 1948

Ottův slovník naučný

J. Šusta, Jindřich z Rožmberka, Praha 1995

F. Teplý, Dějiny města Jindřichova Hradce, J. Hradec 1927 - 1935

Miloslav Trnka

Vycházky konejte Putimskou branou, aneb Jindřichohradečtí studenti na píseckém gymnáziu

Císařské královské gymnasium v Písku bylo otevřeno dne 9. 11. 1778. O sto let později už proslulo velmi dobře organizovanými studentskými výlety, pro které platily pevné směrnice: „... vycházky konejtež se za každého počasí jen trochu snesitelného, neboť jen tak otužíme dospívající mládež svou. Chystáme-li se do měst a míst průmyslových, doporučuje se návštěvu ohlásiti listem tamní městské radě o několik dní dříve. U výletu po dráze doporučí se den dva předem jej přednostovi stanice oznámiti, by žákům vhodná místa ve vozech byla rezervována.“

Zběžným pohledem do gymnaziálních ročenek zjistíme, že študáci skutečně prorázovali pěšky, či vlakem nejen písecké okolí, ale téměř celé Čechy: „...1910/11: Do Tábora a Třeboně, v obou městech shlédnuty všechny památnosti, v Třeboni i známý knížecí archiv. Výjezd do Vimperka, pochodem do Čkyně, pak drahou do Písku. Kubova Huť - pochodem přes Boubín a prales do Lenory.

Drahou do Volar a Prachatic. Štáhlavy - prohlídka zámku, parku a vůbec města. Pochod na Radyni - zříceninu... Zdravotní stav učitelů byl celkem dobrý. Zdravotní stav žactva uspokojoval, neb nebylo ani epidemických nemocí, ani těžkých ochuravení ... Prof. Vojtěch Lepeška vyšel též se žáky na tržiště za účelem pozorování Jupitera, Venuše a Marta k orientaci na hvězdné obloze.“

Čeština se v píseckém ústavu učila krátce v letech 1816 - 20. Podruhé bylo povoleno nepovinné vyučování české řeči a literatury před sto šedesáti lety - 1841, na gymnáziích v českých krajích pak úředně až od 18. září 1848. Mezi prácheňskou mládeží, která prošla branami píseckého gymnázia nebyli jen dodnes nám milí literáti Karel Klostermann (studoval tu v letech 1862 - 65), či Antonín Sova (1881 - 85). Ještě dříve, nebo současně s nimi zde úspěšně vystudovali někteří rodáci z Jindřichova Hradce, bydlící na privátech. V jejich výčtu je za jménem uveden rok vykonání maturitní zkoušky.

Glossauer Karel 1872 (president krajského soudu v Českých Budějovicích), **Paclt Bedřich** 1892 (vrchní berní tajemník v Novém Městě na Moravě), **Rábl Rudolf** 1907 (JUDr., advokát v Praze), **Svoboda Josef** 1861, **Ždimera Karel** 1927 (důstojník).

Jindřichohradeckých rodáků studovalo v letech 1778 - 1928 na píseckém gymnáziu ještě dalších dvacet, ale většinou se jen „jedním prstíčkem ohřáli“ a přešli na jiné školy.

Pramen:

Stopadesát let píseckého gymnasia, 1778 - 1928. Sestavili prof. F. Bašta, J. Jaroš, J. Novák a J. Klenc. Písek 1928.

Smutný osud archiváře Fabiana

O Czerninském archivu v Jindřichově Hradci a jeho historii již bylo v poslední době napsáno mnohé, na podrobnější životní osudy některých zaměstnanců se však poněkud pozapomíná. To platí především v případě talentovaného archivního adjunkta Františka Fabiana.

František Fabian se narodil 4. ledna 1867 v obci Údrnice na Jičínsku. Vystudoval práva a studia dokončil jako právník absolvent (J.U.C.). Poté pracoval delší dobu coby písař v Zemském archivu království Českého v Praze, kde nabyl praktických znalostí v oboru archivnictví. Tyto zkušenosti se mu osvědčily i po nástupu do czerninských služeb. K odchodu z Prahy do Jindřichova Hradce ho zřejmě přiměla skutečnost, že v panské službě ho čekaly vyšší příjmy, než v českém zemském archivu.

Dne 1. ledna 1902 byl tehdy pětaticetiletý František Fabian jmenován archivním adjunktem v Archivu hraběte Czernina v J. Hradci. Prozatím byl přijat na dobu jednoho roku s tím, že může o rok později požádat o definitivu. Ale již od počátku s ním všichni počítali jako s rovnocenným nástupcem starého archiváře Františka Tischera, který v té době pracoval v zámeckém archivu už 37 let. Fabianovo roční služné činilo 1 600 korun, k tomu náležel příspěvek na bydlení ve výši 300 korun. Kromě toho dostával deputátní dříví. O rok později (1903) získal definitivní místo a byl mu zvýšen plat na 2 000 korun ročně.

Fabian byl se svým předchůdcem, se kterým si údajně příliš nerozuměl, pověřen shromažďováním všech dokladů o czerninských zaměstnancích počínaje 17. stoletím, aby tak vznikla pozoruhodná sbírka těchto dokumentů. Kromě toho se především věnoval pořádání starších písemností panského Ústavu chudých u sv. Jana Křtitele v J. Hradci, zkráceně panského špitálu.

Roku 1907 začalo pro adjunkta Fabiana období strádání a odříkání, související s jeho smrtelným onemocněním - právě tehdy se totiž u něho projevila cukrovka. Byl nucen kupovat drahé dietní potraviny a léky, což vedlo k postupnému a značnému zadlužení i přesto, že měl poměrně solidní plat. Hrabě Czernin dne 29. února 1908 jmenoval nemocného Františka Fabiana hospodářským kontrolorem na jindřichohradeckém panství. Fabian se však i nadále věnoval také práci v archivu. V té době dokončil po dvou letech objemnou Czerninskou matriku, která bohužel zůstala jen v rukopise.

Nemoc sílila a finanční situace pana kontrolora se neustále zhoršovala. Nepomohlo ani léčení v Karlových Varech, které plně uhradil Eugen Jaromír hrabě Czernín z Chudenic, ani hraběcí úšlechtilé odpouštění dluhů a poskytování mimořádných podpor, jejichž prostřednictvím obdržel Fabian do roku 1911 celkem 3 313,42 korun. Štědrý hrabě podporoval i Fabianovy děti na studiích.

Přes veškerou snahu lékařů František Fabian dne 1. srpna 1911 v devět hodin ráno v Jindřichově Hradci ve dvoře Traminár zemřel, a to ve věku pouhých 44 let. O dva dny později byl na hraběcí útraty pohřben na hřbitově Nejsv. Trojice. Zanechal po sobě manželku Boženu (*1870), dcery Boženu (*1891), Zdeňku (*1897) a Jaroslavu (*1900) a syna Vladimíra (*190?), kteří zprvu mohli bezplatně setrvat v panském dvoře Traminár. Od panství rodina dostávala penzi 1 250 korun ročně. Hrabě vyrovnal veškeré Fabianovy dluhy, které se během několika let vyšplhaly na nezanedbatelných 7 935,19 korun.

Pozůstalí to však neměli ani potom jednoduché. V roce 1912 začaly vleklé spory s ředitelstvím velkostatku o byt v Tramináru, vdova se z katastrofální situace pomátla a byla internována v ústavu pro choromyslné v Bohnicích u Prahy. Fabianova rodina se rozpadla, děti tak ztratily oba rodiče a dál žily v nejistotě.

Prameny a literatura:

- Státní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech, sv. 4. Praha 1959.
- SOA v J. Hradci, Zemědělsko-lesnický archiv J. Hradec, Pamětní kniha archivu Jindřicho-Hradeckého, 1867 – 1945, č. knihy 1.
- Státní oblastní archiv v J. Hradci, Zemědělsko-lesnický archiv J. Hradec, Zaměstnanci archivu /asistenti: František Fabian, sign. IF 1, 1902 - 1912, č. kartonu 3.

MENHART

Historický časopis pro Jindřichohradecko

Ročník 2, číslo 1/2001

Vydává Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích

Plachtova 3, 370 04 České Budějovice